

XALQARO INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISH ASOSLARI VA STANDARTLARI

Amirqulov Sharofiddin Qobil o'g'li

O'zbekiston Respublikasi milliy Gvardiyasi Qashqadaryo viloyati Qo'riqlash boshqarmasi

Katta Inspektor

Annotatsiya: *Xalqaro sud ishlarning tobora rivojlanib borayotgan davrida xalqaro inson huquqlarini himoya qilish milliy chegaralarni chetlab o'tib, xalqaro hamjamiyat e'tiborini jalb qiladigan eng muhim muammo sifatida paydo bo'ldi. Ushbu maqola global miqyosda inson huquqlarini himoya qilishni qo'llab-quvvatlovchi asosiy printsiplar va standartlarni o'rganib chiqadi va bu ishning muhim ahamiyatini ta'kidlaydi.*

Kalit so'zlar: *sud ishlari, xalqaro standartlar, inson huquqlari, muammolar, qonun ustuvorligi*

Kirish: Inson huquqlari siyosati bo'yicha xalqaro Kengash 1998 yilda Jenevada inson huquqlarining dolzarb masalalari bo'yicha amaliy tadqiqotlar o'tkazish uchun tashkil etilgan. Uning tadqiqotlari xalqaro va mintaqaviy tashkilotlarda, hukumatlar va hukumatlararo idoralarda va barcha turdagi ixtiyoriy tashkilotlarda siyosatchilar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lishi uchun ishlab chiqilgan. Kengash mustaqil, a'zoligi bo'yicha xalqaro va yondashuvda ishtirok etadi. U Shveysariya qonunchiligiga binoan notijorat fond sifatida ro'yxatdan o'tgan va Birlashgan Millatlar Tashkilotining iqtisodiy va ijtimoiy Kengashi bilan maslahat maqomiga ega. ICJ-bu xalqaro huquq va inson huquqlarini ilgari suradigan qonun ustuvorligi tamoyillari bilan birlashtirilgan sudyalari, advokatlar va inson huquqlari himoyachilarining global tarmog'i.

1952 yildan beri ICJ qonun, Adliya tizimlari va advokatlik sohasidagi tajribasidan foydalanib, jabrlanganlarga himoya vositalarini olish uchun, suiiste'molliklar uchun javobgar bo'lganlar uchun javobgarlikka tortilishi va Adliya tizimlari inson huquqlarining

mustaqil va faol himoyachisi bo'lishi uchun ishlaydi. ICJ odamlarni insondan yetarli darajada himoya qilmasa, milliy va xalqaro miqyosda qonun va siyosatni o'zgartirish uchun ishlaydi. Bosh qarorgohi Jenevada joylashgan ICJ Shveysariya qonunchiligiga binoan notijorat birlashma sifatida ro'yxatdan o'tgan va Birlashgan Millatlar Tashkilotining iqtisodiy va ijtimoiy Kengashi, YUNESKO, Evropa Kengashi va Afrika Ittifoqi bilan maslahat maqomiga ega. Shuningdek, u Amerika Shtatlari Tashkilotining turli organlari bilan hamkorlik aloqalarini o'rnatadi.

Inson huquqlari universal va ajralmasdir. Ular universaldir, chunki har bir kishi qaerda yashashi, jinsi yoki irqi, diniy, madaniy yoki etnik kelib chiqishidan qat'i nazar, bir xil huquqlar bilan tug'iladi va ularga egadir. Ajralmas, chunki odamlarning huquqlari hech qachon tortib olinmaydi. Bo'linmas va o'zaro bog'liq, chunki barcha huquqlar - siyosiy, fuqarolik, ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy - teng ahamiyatga ega va ulardan hech biri boshqalarsiz to'liq foydalanilmaydi. Ular barchaga birdek taalluqlidir va barcha o'z hayotiga taalluqli qarorlarni qabul qilishda ishtirok etish huquqiga ega. Ular qonun ustuvorligi bilan qo'llab-quvvatlanadi va majburiyatlarni bajaruvchilarning xalqaro standartlarga javob berishlari haqidagi qonuniy da'volari orqali mustahkamlanadi.

Umumjahonlik va ajralmaslik: Inson huquqlari universal va ajralmasdi. Dunyodagi hamma odamlar ularga haqli. Inson huquqlarining universalligi Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 1-moddasida: "Barcha insonlar erkin, qadr-qimmat va huquqlari bo'yicha teng bo'lib tug'iladilar" degan so'zlarni qamrab olgan.

Bo'linmaslik: Inson huquqlari bo'linmasdir. Ular fuqarolik, madaniy, iqtisodiy, siyosiy yoki ijtimoiy masalalarga tegishli bo'ladimi, inson huquqlari har bir insonning qadr-qimmatiga xosdir. Binobarin, barcha inson huquqlari teng maqomga ega va ularni ierarxik tartibda joylashtirish mumkin emas. Bir huquqdan voz kechish boshqa huquqlardan foydalanishga doimo to'sqinlik qiladi. Shunday qilib, har bir insonning munosib turmush darajasiga bo'lgan huquqi boshqa huquqlar, masalan, sog'liqni saqlash yoki ta'lim olish huquqi hisobiga buzilmasligi mumkin.

O'zaro bog'liqlik: Inson huquqlari bir-biriga bog'liq. Har biri insonning rivojlanish, jismoniy, psixologik va ma'naviy ehtiyojlarini qondirish orqali uning insoniy qadr-

qimmatini ro'yobga chiqarishga hissa qo'shadi. Bir huquqning bajarilishi ko'pincha to'liq yoki qisman boshqalarning bajarilishiga bog'liq. Masalan, sog'liqni saqlash huquqining amalga oshirilishi ma'lum sharoitlarda rivojlanish, ta'lim yoki axborot olish huquqining bajarilishiga bog'liq bo'lishi mumkin.

Tenglik va kamsitmaslik: barcha shaxslar inson sifatida va har bir insonning ajralmas qadr-qimmatini tufayli tengdir. Shuning uchun hech kim irqi, rangi, etnik kelib chiqishi, jinsi, yoshi, tili, jinsiy orientatsiyasi, dini, siyosiy yoki boshqa qarashlari, milliy, ijtimoiy yoki geografik kelib chiqishi, nogironligi, mulki, tug'ilishi yoki boshqa maqomiga ko'ra kamsitilishi kerak emas bu inson huquqlari standartlari bilan belgilanadi.

Ishtirok etish va inklyuzivlik: Barcha odamlar o'z hayoti va farovonligiga ta'sir qiluvchi qarorlar qabul qilish jarayonlarida ishtirok etish va ma'lumotlardan foydalanish huquqiga ega. Huquqlarga asoslangan yondashuvlar jamiyatlar, fuqarolik jamiyati, ozchiliklar, ayollar, yoshlar, mahalliy xalqlar va boshqa aniqlangan guruhlarining yuqori darajadagi ishtirokini talab qiladi.

Hisobdorlik va qonun ustuvorligi: Davlatlar va boshqa majburiyatlar inson huquqlariga rioya qilish uchun javobgardir. Shu munosabat bilan ular inson huquqlari bo'yicha xalqaro hujjatlarda mustahkamlangan huquqiy me'yor va standartlarga amal qilishlari shart. Agar ular buni qilmasa, jabrlangan huquq egalari qonun hujjatlarida nazarda tutilgan qoidalar va tartiblarga muvofiq vakolatli sud yoki boshqa sudyaga murojaat qilish uchun tegishli tartibda ish qo'zg'atish huquqiga ega. Shaxslar, ommaviy axborot vositalari, fuqarolik jamiyati va xalqaro hamjamiyat hukumatlarni inson huquqlarini himoya qilish majburiyatlari uchun javobgarlikka tortishda muhim rol o'ynaydi.

UNFPA inson huquqlari bo'yicha standartlarni o'zining dasturiy asoslarining barcha bosqichlariga integratsiyalashuvini qo'llab-quvvatlaydi, jumladan:

-Inson huquqlari buzilishining bevosita, asosiy va tarkibiy sabablarini tahlil qilish

-Inson huquqlari buzilishining asosiy sabablarini bartaraf etish va eng zaif odamlarning imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, majburiyatlarni bajarish qobiliyatini mustahkamlash uchun strategiya va maqsadlarni belgilash.

-Aholi va rivojlanish, reproduktiv salomatlik va gender tengligi bo'yicha qulay huquqiy va ijtimoiy bazani yaratish yoki takomillashtirish bo'yicha tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash

-Ayollarga nisbatan kamsitishlarga barham berish bo'yicha qo'mita kabi BMT shartnoma organlarining tavsiyalariga amal qilgan holda

ishtirok etish jarayonlari va inson huquqlari ko'rsatkichlaridan foydalangan holda dasturlarni baholash va monitoring qilish.

UNFPA, shuningdek, dasturlarning aholining marjinal va zaif qatlamlariga, ayniqsa, kambag'al ayollar va yoshlarga yetib borishini ta'minlash uchun gender va ijtimoiy istisnolar tahliliga asoslangan huquqqa asoslangan yondashuvga asoslanishi kerakligini tan oladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, xalqaro inson huquqlarini himoya qilish tamoyillari va standartlari yanada adolatli va tinch global tartibni amalga oshirish uchun asosdir. Xalqaro hamjamiyat har bir insonning o'ziga xos qadr-qimmatini va qadr-qimmatini himoya qilish, kamsitmaslik va universallikni targ'ib qilish, inson huquqlarining bo'linmasligi va o'zaro bog'liqligini ta'minlash orqali ushbu ezgu va muhim ishni amalga oshirish yo'lida harakat qilishi mumkin. Ushbu tamoyillar va standartlarning hamkorlikdagi va ko'p tomonlama yondashuv orqali samarali amalga oshirilishi hozirgi va kelajak avlodlar uchun barcha odamlarning inson huquqlarini himoya qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *Filadelfiya deklaratsiyasi (1944) 17*
2. *Inson huquqlari va majburiyatlari to'g'risidagi Amerika deklaratsiyasi (1948) 2*
3. *Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (UDHR, 1948)*
4. *Qurolli kuchlardagi jarohatlar va bemorlarning ahvolini yaxshilash to'g'risidagi I Jeneva konvensiyasi (1949)*